

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא

מרבן של ישראל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן שליט"א מספריו הק' ומכתבי תלמידים

שנה ב'

גליון 74

פרשת שמות

שנת תשע"ה

פניני הפרשה

ראית האיצטגנינים

ויצו פרעה לכל עמו וגו' (שמות א, כ"ב)

פרש"י אף עליהם גזר, יום שנולד משה אמרו אצטגניניו היום נולד המושיע וכו', רואים אנו שסופו ללקות במים לפיכך גזר אותו יום אף על המצרים, והם לא ידעו שסופו ללקות על מי מריבה.

והנה האיצטגנינים לא רואים דברים רוחניים, אלא רואים סימנים גשמיים על הכוכבים, אמנם אנחנו לא מתמצאים בזה, אבל יש חכמה כזו לראות בכוכבים סימנים לדברים שונים שהיו בבריאה, כדאיתא בכמה מקומות בחז"ל (עי' שבת קי"ט, א קנ"ו, ב ועוד) [ומבואר בחז"ל (ראה רש"י ישעיהו מ"ד, כ"ה ופסיקתא זוטרתא שמות פ"ב) דאין רואים במדויק, אך מ"מ רואים במדה מסוימת].

והנה כיון שראו סימן בכוכבים שעתיד ללקות במים, משו"ה יעצו לזרוק הבנים ליאור, אבל המכוון הי' שילקה במי מריבה. וצ"ב דבשלמא אם במי מריבה משה הי' לוקה במים במציאות, וכגון שהי' נופל למים ומת ניחא, אבל הרי הוא לא לקה במים עצמם, אלא דבסיבת המים נסתובב שמשא רבינו חטא חטא דק [שהראשונים טורחים מאוד להבין מה היה החטא] ועל אותו החטא נענש שלא נכנס לא"י. ובכל זאת הם ראו בכוכבים את החטא העתיד להיעשות בסיבת המים, ולגרם שייענש.

והרי הם ראו זה ביום שנולד משה, והחטא במי מריבה היה ק"כ שנה אח"כ, וכבר אז ראו סימן שהראה שעתיד להיות חטא המביא לעונש, וסימן זה איננו ברוחניות שהרי האיצטגנינים לא רואים ברוחניות, אלא ע"כ יש סימן גשמי המראה את העתיד להיות.

א"כ רואים שהחטא פוגם לא רק בעולמות הרוחניים, אלא גם בעולם הגשמי יש השפעה הניכרת, אנחנו לא רואים, וגם הם לא הבינו את הסימן לאשורו, אבל מ"מ ראו היכר בעולם הגשמי לחטא שעתיד להיות במים, בזמן שהחטא עדיין לא נולד.

אמנם הקב"ה קבע שלא יהא ניכר לכל העולם השינוי שנעשה בעולם ע"י החטא [כדי שתהא בחירה ומועד טעמים] אבל הרושם קיים, ולא רק לחטא שהי', אלא גם חטא שיהי' בעתיד, וגם האופן שבו יגרם החטא ניכר, כמו שראו האיצטגנינים שמשא ילקה במים, דאי קיום רצון ה' במים עושה רושם. וזה חידוש גדול שהרי הראשונים מתקשים לפרש ענין ידיעה ובחירה [עי' רמב"ם וראב"ד הל' תשובה פ"ה ה"ה] וכאן רואים שלא רק שיש ידיעה ה' קודם החטא, אלא גם רושם החטא ותוצאותיו מוטבעים בבריאה לפני שנעשה (אילת השחר כאן)

כפוי טובה

אשר לא ידע את יוסף.

פרש"י "עשה עצמו כאלו לא ידע". משמע שהי' עליו טענה על מה שלא זכר את טובתו של יוסף. ולכאורה כיון שראה שבנ"י מתרבים ריבוי עצום, ולהלן בפסוק י' כתוב שחשש שאם יקרה מלחמה הם יצטרפו להלחם בהם, וכי מצד הכרת הטוב ליוסף על שפירנסם ברעב, הי' צריך פרעה לוותר על זה, אפי' עד כדי כך שיקחו ממנו את שלטון המדינה.

ויש לבאר: דהנה עם ישראל הרי התנהגו כהוגן, ולמה בדה פרעה עלילות וחשד בהם שיצטרפו למלחמה, אלא ע"כ שלא הי' לו הכרת הטוב, ורק משום שלא היה מכיר טובה, ובצירוף מדותיו הרעות העלה דמיונות עד כדי כך, שהם רוצים לשלוט, אבל אם הי' מכיר טובה, והיה לו הכרת הטוב שיוסף הצילם מרעב והנהיג את המדינה (ולא קיבל על זה דבר מיוחד) לא הי' מגיע לידי כך שיעבידם בפרך ויגזר על הזכרים להשליכם ליאור, ושחט מהם לרחוץ בדמם וכו', והכל הגיע כתוצאה מחסרון הכרת הטוב.

ובדעת זקנים פי': ויקם מלך: הוא פרעה הראשון, אמרו לו בא ונזדווג על אומה זו אמר להם עד עתה אנו חיים משלהם, האיך נזדווג להם ולא שמע אליהם, הורידוהו מכסאו ג' חדשים, כיון שראה כך אמר להם אשמע לכם לכך כתיב ויקם.

הביאור שהי' קשה לו המעבר להיות כל כך כפוי טובה, אבל לאחר שהי' לו

נסיון לאבד את מלכותו הוא נכנע, וחזינו דהפסוק מכנהו 'חדש' כיון דלירד למדרגת כפוי טובה ולחדש גזירותיו, אז הוא בעצמו נקרא חדש, דנהי' איש אחר.

ובהמשך כתב בדעת זקנים אשר לא ידע את יוסף: אר"י בן לוי, משל למי שרגם איקונין של מלך נטלוהו והתירוה, למחר רגם את המלך עצמו, כך בתחילה אמר אשר לא ידע את יוסף, ולבסוף אמר לא ידעתי את ה' עכ"ל.

והביאור דהמצוות הם איקונין של מלך, ובהתחלה הוא כופר בטובה של אנשים, דהא יוסף היטיב מאד לאנשי מצרים שפתר החלום ויעץ לאגור תבואה לשנות הרעב, דלולא זה היו מתים ברעב, ופרעה היה צריך להיות לו אסיר תודה מאד שהציל את מצרים, אלא ע"י מדת כפוי טובה של אי הכרת הטוב, לא ידע את יוסף והגיע עד כדי זה שאמר לא ידעתי את ה', שזה כפירה במלך לגמרי, וצריך ללמוד כמה חשיבות מידות טובות, דמשפיעים אפילו על דברים שבין אדם למקום, דאי הכרת הטוב לאדם מביא לידי כפירה במקום [ועי' בחינוך מצוה ל"ג] (אילת השחר שמות א, ח)

שמות השבטים

במד"ר (א, ה) איתא ע"ש גאולת ישראל נזכרו כאן, ראובן שנא' ראיתי את עני עמי, שמעון ע"ש וישמע א' את נאקתם, לוי ע"ש נתחבר הקב"ה לצרתם מתוך הסנה וכו', יהודה ע"ש שהודו להקב"ה, יששכר שנתן להם הקב"ה שכר שעבודם ביות מצרים וביזת הים וכו', זבולן ע"ש שהשכין הקב"ה שכינתו בקרבם וכו' ואין זבולן אלא ביהמ"ק וכו', בנימין ע"ש ימינה' נאדרי בכח, דן ע"ש וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי וכו', נפתלי ע"ש תורה ומצוות שנתן להם הקב"ה וכו', וכן שאר השבטים עיי"ש, ובתנחומא אות ג' איתא כעין זה בשינוי קצת.

והנה כשכתוב בפסוקים בפרשת ויצא שהשבטים נולדו, מפורש טעמים אחרים על שמותיהם דלאה קראה ראובן ע"ש כי ראה ה' בעיני, וכן בשאר השבטים, ולא כתוב טעמים אלו הנזכרים במדרש, ואולי נאמר דמשמים הי' הכונה בשמותיהם לטעם שכתוב במדרש, אלא שהקב"ה נתן בפי האמהות סיבות אחרות לקרוא את בניהם בשמות אלו, עדיין צ"ב למה המדרש מפרש את טעם שמותיהם כאן, ולא בפרשת ויצא כשכתוב את לידתם וקריאת שמותיהם.

ועוד צ"ב מאי נ"מ במה שאפשר להבין כך בשמותיהם, הרי אפשר גם לפרשם באופנים אחרים, ועוד צ"ב מה הלימוד והענין במה שכל זה נרמז בשמותיהם, מאחר שכל הענינים האלו כתובים מפורש בפסוקים.

והנה מציון שכתוב בפסוקים שמות אנשים לא כשמות שנקראו כגון מה שיוכבד ומרים נקראים בשם שפרה ופועה, עי' רש"י להלן פסוק ט"ו, וכן ליתרו היו ז' שמות וכדפרש"י להלן י"ח א'. אע"פ שמסתמא בני אדם לא קראו לו בכולן אלא שכל השמות ע"ש מעשיו ומדרגתו.

ולפי"ז כשהתורה מתחילה לדבר מהשתלשלות הגאולה, התורה לא היתה קוראת להם בשם הרגיל שנקראו בלידתם, אלא משום שבמדרגתם כעת הם במצב הראוי לכל עניני הגאולה והמסתעף מזה. כגון אכילת המן, מתן תורה, ובנין המשכן.

כי בגאולת מצרים לא הי' המכוון רק גאולת השיעבוד הגופני, אלא כל הענין שבגאולה היה לעשות מהפכה בכל מהלך העולם, שהרי לאחר הגאולה ומתן תורה נהי' עולם חדש, וזה בא רק כיון שהיו רואים לזה.

ואם הי' חטאו והיו שקועים במ"ט שערי טומאה, ונתן להם ב' מצות להתעסק בהם דם פסח ודם מילה (וכדפרש"י להלן י"ב ו') אעפ"כ הי' שייך שיהיו שייכים לגאולה לפי מצבם, וע"ש זה קראה התורה כאן את שמות השבטים. ואע"פ שלכל שבט הי' איזה חלק מיוחד, ואיך אפשר לומר שכולם שייכים לכל הדברים, צ"ל שזה נחשב שהי' לכולם משום דכשיש אחדות כל מה שיש לאחד זה משלים גם לשני [וכענין שאמרו (בהקדמה לספר קרית ספר) דא"א שכל א' יקיים את כל התרי"ג מצוות, אבל מ"מ כלל ישראל ביחד מקיימים את כולם] ועי"ש שיש אחדות כל מעשה ומדה שיש לאחד נחשב לכולם (אילת השחר שמות א, ב)

ענין בפרשה - תפילה

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה (שמות ב, כ"ג)

הנה זכינו שיצא ספר גדול מביאורי רבנו על תפילה. "מלא פי תהלתך" וכאן הבאנו עוד ממכתבי רבנו בעניני תפילה.

וראה בגליון שמות שנה א' שהבאנו הרבה ענינים נכבדים ועובדות מרבנו שליט"א בענינים אלו, וראה עוד בקונטרס 'אעלה בתמר ס"ד' מה שהביא עוד דברים מרבנו שליט"א בענין זה, ועוד חזון למועד להביא עוד ממשנתו, הנהגותיו, וארחותיו בענינים אלו.

מעלות המעמקים את הכונה

בס"ד

כ"א שבט תשנ"ט

לכ' הרה"ג ר' ... שליט"א

ולכל אשר לו אך טוב וברכה כל הימים.

במה שדברת לבוא בכמה מלים על הספר "תפלה זכה", הן ידוע מה שאמרו חז"ל שיעיקר ענין תפלה היא עבודה שבלב, ואנו בעניינו קשה לנו מאד להתרכז ואפילו לכונן פרוש המלות לבד, וכש"כ להגיע לדרגת עבודה שבלב, ומאד צריך התחזקות בזה. ודבר טוב עושים, מה שמשתדלים לחזק ענין זה, ע"י שמביאים ומלקטים מדברי חז"ל צדיקי וגדולי הדורות, דברים המעמיקים דברי התפלה, אשר זה מיקל לירד לעומקן של המילים, ולבוא לידי עבודה שבלב, והיות וכפי שאמרת בס' ה"ל מובא רק דברים של חכמי צדיקי הדורות בלי שום שינוי, יש לקוות שזה יוכל לעזור ולרומם את האדם בעת עמדו לפני מלכו של עולם.

ואין לנו אלא לברך, שתזכה להמשיך בדברים שהן לתועלת הרבים, ותזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות אתה וכל יוצ"ח כרצון השי"ת.

צורת התפילה

בס"ד

לכ' מתפללי ביהכנ"ס חניכי ישיבות "מרום הרים" רמות ירושלים
ה' עליהם יחי'

שמעתי שאתם רוצים להתחזק, ולחזק כל בני קהילתכם בענין התפלה. הנה מכמה סיבות, חלק מהציבור לא מתפלל בציבור, או אפילו המתפלל בציבור מתפלל תפילה חטופה שלא במתינות הראויה, וכגון זה נאמר באורחות חיים להרא"ש (סעי' ל"ו) שצריך לבקש סליחה על אמירת סלח נא בלי כונת הלב, וה"נ בשאר התפילה.

ובמשנה בפרק תפילת השחר (ברכות פ"ד מ"ד) שנינו "העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים", ותנן בפ"ב באבות "אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים".

והנה בתפילה יש בה ב' דברים, א) מצוה ככל המצוות מדאורייתא או מדרבנן, ב) ויש בה פרטים מתי ובאיזה זמן מתקיים המצוה. גם יש סיכויים שבקשתו תתקיים, וכדי שבקשתו תתקבל יש הרבה שיקולים וזה תלוי רק בדעת מלכו של עולם אשר לא תמיד מספיק קיום פרטי המצוה. אבל תפילה שהיא רק כדי להתפטר ממנה, לא רק שאין סיכויים שתתקבל, אלא גם אין לך זילזול גדול מזה רח"ל.

והנה כל אחד יודע, שאחרי כל המאמצים, קשה להתרכז שכל התפילה תהי' בכונה שצריכים, ואפילו לכונן המילים לבד, וכ"ש למה שצריך כוונת הלב. אמנם מה שיותר גרוע, אם לכתחילה עומד ע"מ לא להתפלל כהוגן.

והנה חוץ מכל זה הרי מקום תפילה, הוא מקום אשר נותן אותותיו להדור הצעיר, והוא מקום שבו מתחנכים הצעירים, וכל דבר שבהנהגת הציבור שבמקום תפילה עושה רושם כביר עליהם, ומקום שהתפילה היא בשיא הרצינות בבחינת רתת וזיע לפני הקב"ה, יש לקוות שמאד ישאר חרות על לבם אהבת תורה ויראת שמים.

וידוע מש"כ בשערי תשובה (חלק א' אות ו) על מי שאינו נזהר מחטא אחד ואינו מקבל על נפשו להזהר ממנו, דהרי זה כמו אם העבד יגיד לאדונו על דבר אחד איני מסכים לקבל, דשבר בזה עול אדוני מעליו עיי"ש. ואיך לא יפחד לב האדם שבהנהגה כזאת נכנס ח"ו בגדר מורד באדונו. גם פוגם ומכריע את כלל ישראל.

אנא, השתדלו שלא תהי' מצות תפילה כדבר מזולזל, ויהי' שבזכות השתדלות לקיים תפילה כדינה, נזכה כולנו לעליה מאד ברוחניות, ולישועה ולגאולה האמתית, ויהי' נועם ד' עלינו לזכותינו בזה ובבא.

אור לכ"ז שבט תשס"ג לפ"ק (אגרות אילת השחר ע"ט).

כח התפילה

בס"ד. לכ' המתכנסות בכנס מיוחד לחזק ענין תפילה

הנה כידוע שכל אדם, נשמתו היתה תחת כסא הכבוד, ושם לא חסר לה כלום, והקב"ה ברוב חסדו שרוצה להטיב עם בריותיו, הוריד את הנשמה לארץ, מקום שיש שם נסיונות קשים, וכבר כתב בספר מסילת ישרים (פרק א) דאין שום אדם שלא יהי' לו מצבים לא טובים, ולפעמים קשים מאד,

והתכלית הוא שאחרי זה, אם יעבור כל החיים עם הנסיונות הקשים יזכה לתענוג כזה שאי אפשר לתאר.

כי האדם היותו מורכב בגוף ונשמה, לא יכול להרגיש הנאה כזאת רק כשנפרד מהגוף, אז הוא מרגיש הנאה שאין לתאר. וכל זה בהיותו בחיים מקיים מצותיו ומתנהג עם מדות טובות, יחד עם זה כל זמן שהוא חי רצונו של הקב"ה שהבן אדם יפנה אליו, וכל אדם יכול לדבר אליו כדבר איש אל רעהו, וכשיפנה אליו לבקש בין על עצמו בין על זולתו, הקב"ה מאד מחשיב, ויש לקוות שתפילתו תתקבל.

ורבותינו זכרונם לברכה אמרו כי כשבן אדם מתרגש ובוכה יש יותר סיכויים שתפילותיו יענו [א"ה - וכדברי הגמ' ב"מ נ"ט, א שערי דמעות לא ננעלו] והשי"ת ממלא משאלות לב האדם אם זה בא מלב טהור, עם הרגשים טובים, ותזכו עם כל המשפחה בכל טוב, בין ברוחניות בין בגשמיות.

יום י"ז אדר ב' תשס"ח לפ"ק

בני ברק יצ"ו (אגרות אילת השחר פ"ג)

כח תפילת הנשים

בס"ד

לכבוד המתכנסות בכנס מיוחד לחזק ענין תפילה.

הנה כשברא הקב"ה את האדם, ידע שהאדם זקוק תמיד לרחמים וקבע שעל האדם להתפלל לפניו, כי בלי זה הוא עלול לסבול מאד, וא' מן הדברים הנצרכים לו מאד הוא תפילה.

וחכמינו זכרונם לברכה קבעו זמני תפילה ונוסח תפילה, וכלול בזה כל מה שיש צורך לאדם בעולם הזה, ומלבד זה יכול כל אחד להתפלל כפי מה שמרגיש בלבו, ע"כ זה דבר הצריך מאד לכל אדם בכל מצב שהוא נמצא.

וחכמינו אמרו (ב"מ נ"ט, א) שאחרי חורבן ביהמ"ק התפילה לא מקובלת כל כך, אבל שערי דמעות לא ננעלו, לכן יש לנשים [שדמעתי מצויה] יותר אפשרות שתפילותיהן תתקבל.

ויהי' שתזכו שתפלותיך תתקבלנה, ותזכו לטוב ברוחניות ובגשמיות.

אהרן יהודה לייב שטיינמן

הזמן הכי יקר

יום י"ח אדר ב' תשס"ח לפ"ק

בני ברק יצ"ו.

גם מה שהערת מענין תפלה ובפרט תפלה בצבור, הנה הזמן הכי מוכשר שהאדם יתבונן לחשוב בצלילות הדעת הוא בזמן שמדבר אל קונו, וזה אפילו במי שעסוק כל היום בלמוד התורה וקיום מצותיו, כי בכל זאת הוא כעת מדבר ישיר אל הקב"ה, ומכל שכן האנשים העוסקים במשך רוב היום בעסקי פרנסתם וטרודים מאד בזה, והזמן שיכול לחשוב שמדבר לפני הקב"ה הוא הזמן הכי יקר שיש להאדם. וכן בלשון צוואת ר' יעקב בעל הטורים כי כל מה שהאדם טורח בעניני גופו הוא כדי לקיים הנשמה ופרי מעשה כל היום הוא התפלה, ופרי מעשה כל היום הוא השבת.

ולכל הפחות יחשוב לפני התפלה שעומד עכשיו לפני השי"ת ומדבר אליו,

וזה לב כל זמנו. [א"ה וכדברי הכוזרי ג, ה] (אגרות אילת השחר פ)

להאמין בכח התפילה

מרגלא בפומיה דרבנו שליט"א שמה שרואים לפעמים שהתפילה לא מקובלת, כי אנחנו לא מאמינים כראוי בכוחה של התפילה, ולכן גם התפילה לא מתקבלת גם לפני ה', כי בשמים מעריכים את התפילות שלנו, בדיוק כפי מה שאנו מעריכים אותן (ס' כאיל תערוג עמ' רי"ט)

מעלת התפילה מחזקת אמונה

בס"ד. כ"א שבט תשנ"ט. בני ברק יצ"ו

הנה בני הרהגה"צ יראת ה' היא אוצרו, ר' משה בנימין ברנשטיין זצ"ל רוצים לחזור ולהדפיס הס' "מעלת התפילה" שנתחבר ע"י ה"ל, ונדפס לפני הרבה שנים בהסכמות רבותיו גאוני וצדיקי הדור. באמרם שרואים תועלת בזה, היות והספר מבאר מעלת התפילה, שמחזקת האמונה, ויכול האדם המתבונן בה לעלות. וזה יוסיף גם זכות לנשמת הרהגה"צ שגם לאחר חייו, יתווסף לו זכויות ע"י שיתעמקו בהכרה בחסדי השי"ת ע"י התפילה, ויקרב לבם לאבינו שבשמים.

ויהי' שיתחזקו בהכרה בחסדי השי"ת ובאמונתו, ויזכו לעבדו ביראה ובאהבה כרצונו ית"ש. אהרן יהודה לייב שטיינמן

ותאמר אחותו אל בת פרעה האלף וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותניק לך את הילד. פרש"י - מלמד שהחזירת על מצריגת הרבה לינק ולא ינק, לפי שהיה עוקר לדבר עם השכינה (שמות ז).

מכתב רבנו שליט"א והגרה"ק שליט"א בענין כשרות החלב של שביעית - הנוגע לחלב שמיצור מחודש ניסן תשע"ה - עד חודש ניסן תשע"ו

"כ"ח אייר תשע"ד - הנה קרבה שנת השבע, והיות שעסקני השביעית דקוממיות בהכוונת הגאב"ד דשם הגאון רבי משה מנדלזון שליט"א מטפלים בענין הסדרת אכילת הבהמות ביבול שלא נזרע בשביעית. אבקש לסייע בידם בזה, ובני תורה החרדים לדבר ה' ומנהלי מוסדות וצרכניות יקנו מוצרי חלב אלו, ובזה ימנעו חילול שביעית בפרהסיא וחשש למסייע לעוברי עבירה. חיים קנייבסקי, א. ל. שטיינמן

זו"ג כיון שכל מאכל פועל ג"כ ומנצח שלעולם האיסור וההיתר גורמים לחלב. ואם היא אוכלת לאחר הביעור דינו כאוכלת איסורי הנאה, שדינו הובא לעיל.

ולמעשה בדבר זה כבר נתעוררו גדולי ישראל בשנת תשי"ב, ובזמנו האדמו"ר ר' יואל מסאטמר זצ"ל נטה לאיסור, ומרן הגר"ז הלוי זצ"ל התיר זאת משום חיי נפש (לפי שבשנה זו חלו הרבה אנשים מחוסר אוכל מזין) מהטעמים דד"ו חשיב זוז"ג לפי שחלק ממאכל הבהמות הם ללא חשש שביעית, ובציור שיטת הכרתי שאף אם אכלה איסורי הנאה בזה זוז"ג אין נאסר החלב, ומשום חיי נפש יש להתיר זאת לכתחילה. אולם היות עצמא כל שנת חלב כל אותה השנה. אולם אף לדבריו שהתיר הדבר מ"מ בזמנינו שאפשר להשיג בנקל ממחלות שומרי שביעית, צריך להקפיד לכתחילה לקנות דוקא מהם, דהא אף דקד"ל זוז"ג מותר מ"מ אין זה אלא בדיעבד [לכתחילה אסור אף לקנות מחלב זה כדמבואר באו"ה שהביא הש"ך]. ועוד שבזמנינו פורסים דעת המומחים שרוב מאכלה של הבהמה נפצה הם מאיסור, וכן יצירת החיטוב נעשה ע"י מאכלי איסור שהרי לדעתם אם תאכל רק ממאכלי היתר לא ייצא חלב ואם תאכל רק איסור יצא חלב נמצא שעיקר החלב הוא מהאיסור ובהכ"ל ליכא להיתר דזהו זהו גורם. ואפשר עוד שבזמנינו שנתרבה מאוד עדת החרדים כאן בא"י וזורעים במיוחד בשביעית עבור ציבור זה (ואם ידעו שהחרדים לא ישתמשו בחלב שלהם, הרי יזעמו דונמים פחות), הרי יש בזה משום

לפני עור דאורייתא ואיסור מסייע, ואף להגר"ז הר"י אסור, וע"י בסמוך מה שנכתוב בזה. עוד יל"ע דאף אי ליכא בחלב איסור עצמי, מ"מ ראוי לזהר מאוד מלשותנו מטעם אחר. והנה הרמ"א בדרכי משה (יו"ד סי' פא סק"ט) כתב, וז"ל הגהות אשרי"י (פ"ב דעו" סי' ו') להזהיר המניקת שלא לאכול בבלות וחזיר וכ"ש שאין להאכילה דברים טמאים וראיה מאחר שאכלה אמו ממנו ע"ז וזה גרם לו לעת זקנתו שיצא לתרבות רעה (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א, דף ו' ע"ב) עכ"ל. וכ"פ הרמ"א (שם סעיף ז) שמינקת האוכלת דברים האסורים לא תניק את בנה משום שמוליד לבן בער, וכתב הש"ך (ס"ק כה) והט"ו (ס"ק יב) דר"ל דאף כשאוכלת איסור מפני פיקוח נפש ג"כ לא תניק את בנה. ולפ"ז דנו לומר אף בניד"ך, דאף אי חלב זה שרי מדינת מ"מ יש בזה משום טיטום חלב, ולא איכפ"ל בזה שבהמה לא עבד שום איסור, ולא מיבעיא כשאוכלת לאחר הביעור (דלכ"ה הרי הוא נאסר בהנאה) או פסחיתו לשיטתו האוסרית בהנאה דאית באכילתה עבירה, אלא אף לשיטת דספיחין היו רק איסור אכילה מ"מ יש בו את הטבעים הרעים שגורמים לטמטום חלב. ובדבר זה לא מהני מה שהבהמה אוכלת ג"כ היתר (דהיינו ששנתה הורה מים ואוכלת עוד ממאכלי חלב כדחזינו בהנאה) שלא חילק בזה, ומצאנו בפ"ח (סי' פא ס"ק כו) דברים נוראים בענין זה, ואצטט את לשונו: דאעפ"י שקטן אוכל נבלות אין מצויין להפרישו היתר מעיקר דינא אבל מ"מ פירשונו מפני שמוזק לו בזקנותו שגורם לו טבע רע וסופו לצאת לתרבות רעה ולפי שבזמנינו אין לנו נזהרים מעניינים אלו רוב הבנים יוצאין לתרבות רעה ורובם הם עזי פנים שבודדו ואין יראת ה' נוגעת בלבם ואף אם יוכיחום על פניהם לאו בר קבולו מוסר נינהו... ולפיכך צריך לזהר הרבה בדבר, עכ"ל. וע"י בספר דרוש משה (עמוד צ) שהביא תשובת בני מרן הגר"ז קנייבסקי שליט"א בהנאה זו, ואצטט בדיו: פרות שאכלו ספיחין שנזרעו בשביעית, החלב גורם לטמטום חלב, ולפי גרע מאשה שאכלה איסור משום פיקוח נפש שלא תניק את בנה כמבואר ביו"ד סי' פ"א, ואפילו אכלה רוב היתר ושנתה הרבה מים מכיון שאכלה הם איסור חלב מטמטם את חלב, וזה הגורם לריבוי הנזרע בדורינו, עכ"ל.

עוד ראיתי לעורר שיש איסור לקנות מוצרי חלב אלו משום איסור דלפני עור דאורייתא ומשום איסור מסייע מד"ס, דהנה איתא בממ"ד דף י"ג ע"א שהמכה לבנו גדול עובר בבלע עור בזה שממצאין לו סיבה שיעבור על כבודו, אמ"כ בשביעית ממצאים סיבה למחללי שביעית לחלל המשיטה, שהרי אם יודיעו מראש לתנובה שיעצור לא יצור את החלב, ותנובתו יצא וזאת למעבדי הקרקעות הם בהכרח לא יעבדו בשמיטה, (ואף שכבר דרנו מ"מ יעזור גם כעת שלא ימשיכו לעשות עבודות האסורות), שהרי בודאי לא יעבדו את הקרקעות אם לא יקנו מהם חלב שהרי הם אינם מעוניינים להגיע לפשיטת רגל ולהפסדים עצומים. וע"י ברמ"א או"ח סי' קסג סעיף ב' שהזכיר לאכול למי שלא נטל ידיו עובר משום דלפני עור באופן שנותן לו לחם משלו, ואפילו באופן שנותן לו מלחם של האינו נוטל ידיו, כתב המ"ב (שם ס"ק יב) שאסור משום מקטע ליד עוברי עבירה, וכאן נמי אם הצבור לא יקנה לא ידעו כאלו כמיותו, נמצא שהזמנת חלב את החלב, או ממצאין את העבירה וכן הלאה מסייע ליד עוברי עבירה. ויש שפירקו באיסור מסייע לאחר שקי"ל לדינא דשביעית בזה"ז דרבנן (רמב"ם פ"ה ה"ט), א"כ תליא בפלוגתא האחרונים אם יש איסור מסייע דרבנן, וע"י בפמ"א (או"ח סי' קסג א"א ס"ק) וברמ"א (יו"ד סי' קסא ס"ד) ובש"י (שם ס"ק) שנהגו להקל בזה, ויהי בשדה חמד (מערכת המ"מ כרך מא) שהביא הדעות בזה, ע"ש. ומ"מ נראה דשביעית כיון שעיקרו מה"ת חמיר טפי ולכ"ע אסור, וכדתנן בשביעית פ"ה מ"ט דלחשוד אסור לסייע, ולפיכך אחר הביעור לא תבור ולא תטחון עמה, ובירושלמי (שם ה"ד) איתא שאם מפרש אסור חשוד בזה, יהי בשדה חמד (מערכת המ"מ כרך מא) שהביא מזו מציון של ישראל החשודים על השביעית אסור אפילו לומר שלום (כ"כ הר"ש בפ"ד דשביעית מ"א לפי מ"ש שמשמע בגמ' בגיטין דף ס"ב ע"א דלשיראל לא שרי לומר שלום, ודלא כמאן דמתיר בירושלמי) ושור"מ בקהלות יעקב שחזק בידיו הדמיון לזה (ולדפוס בקה"י חלקים, ח"ב סי' ז), וכתב שיש בזה איסור דלפני עור דאורייתא ואיסור דמסייע, ע"ש.

ולהלכה למעשה, הכריעו גדולי הדור שליט"א (במכתב מכ"ח אייר תשע"ד) שיש להמנע מלקנות חלב זה בשביעית. ורבינו הגרא"ל שטיינמן שליט"א הוסיף (בעיוה"ח תשע"ה, והובא הדברים בעלון פרי חיים - רצ"ט) שאף אם מחלי החלב שאין בו חשש איסורי שביעית יעלה יתור, בכל זאת צריך לקנות דוקא מחלב זה, ולא להשתמש בחלב שבא מבהמות שאכלה איסורי שביעית.

הפתרון האידיאלי שבהם הוא רכישת כל המאכל והתחמץ מגידולי שיטת (אך בשנה זו שהיה שנת בצורת יבול הצמיחה היה משט הממוצע, פתרון זה אינו מעשי מלבד ממספר מקומות (כמו קיבוץ ח"ח) שהצליחו לאגור כמות שתספיק לשנתים) או לרכוש מאכל הגל ממוחל, או בהצאת חרשית זרעית הגידולים לחודש שאילו והגידולים יגדלו מעצמם במשך השנה ויקצרה בעודה תבן קודם שתצמח התבואה שלשילי גידולה (שהותר הדבר ע"י רבינו החזו"א אע"פ שהתבן צמח בשביעית כיון שמדובר בספיחי מאכל בהמה) ולאחר מכן תעשה הקצירה בממגרת אוצר ב"ד (אולם גם בזה יש להקפיד שתהא ברשות אוצר ב"ד בזמן הביעור דבלא"ה הרי זה יאסר לאחר הביעור). - ציון שבימים אלו קוצרים את החציר שזרעו בחודש אלול תשרי, כמ"ל השנה עקב ריבוי הגשמים שהיה בתחילת השנה יבול הצמיחה מגידולים הל"ל הם מעל המעלה מקב, כך שאפשר עדיין להפריד בין הגידולים, ולקחת רק מה שזרעו בהיתר. אולם בפועל ד"ל לא נעשה, ורוב מאכל הבהמה כאן בארץ נעשה בשביעית ע"י זריעה באיסור, ומוצרי החלב מהמפעלים הגדולים (כמו תנובה) הם מבהמות שאוכלים (מחודש ניסן תשע"ה) מאכלים אסורים. וזורעים בשביעית קרוב למיליון דונם לצורך הבהמות, שמתוכם כ-350 אלף דונם הוא לעיור החלב שתחת כשרותם של החרדים, ומתוכם למעלה מ-120 אלף דונם הוא עבור שימוש החרדים לדבר ה'.

דברי הסבר שנכתבו ע"י הרה"ג ר"ב עקושי שליט"א והרה"ג ר"מ פלמן שליט"א. בימינו בא"י זורעים קרוב למיליון דונם בשנה עבור מאכל הפרות. התלתן ומוכרן החציר ועוד מגוון של קטניות שמואכסים כמאכל וכתחמץ, נועדו להשביעם ולהגדיל את תנובת חלבם. כל הגידול העצום הזה מתבצע במלאכות של איסורי שביעית, הן מצד החקלאים שעובדים וזורעים באיסור, הן מצד הרפתנים שרוכשים את הגידולים האלו תוך איסור סחורה ביבול שביעית, והן מצד שמאכל זה (ברבור) נאסר מדין איסור ספיחין (הכרעת החזו"א סי' י" ס"ק ז), ולאחר הביעור נאסר בהנאה ככל דבר שיש בו קדו"ש (כתבנו בפ"א מ"א).

והנידון, א' אם החלב נאסר בשנתה לאחר שהוא נוצר מאכילת ספיחין, ב' לאחר זמן הביעור שלכו"ע הם אסורים בהנאה כדמבואר בתוס' בקידושין דף נו ע"ב (סוף ד"ה המקדש) אם הם אסורים בשנתה, ג' אף אי חשיב זהו זהו גורם ושרי בדיעבד, אם מותר לקנות לכתחילה מחלב זה (באופן שיכול חלב כשר בקל, ד' אף אי שרי להחלב אם יש בזה טיטום, ה' אם יש בקניית החלב משום לפני עור דאורייתא ומשום איסור מסייע.

ונתחיל בזה, הרמ"א ביו"ד סי' ס' סעיף א' כתב: בהמה שנתפטמה כל ימיה רק בדברים אסורים אסורה, ע"כ. הנה לא חילק בין אם היא נתפטמה באיסורי אכילה לבין אם היא נתפטמה באיסורי הנאה, ומשכך נאסר חלב שנתפטמה כל ימיה אפילו רק מאיסור אכילה אסורה. ומקור דבריו כתב בדרכי משה מהסוגיא בתמורה דף לא ע"א. והתם מבואר שאפילו היכא שאכלה דברים המותרים גיבתים, מ"מ אם עיקר אכילתה משחרית לשחרית הוא מדברים אסורים, אז כיון שיכולה לעמוד מזה לחוד הרי היא אסורה. וז"כ הש"ך (סק"פ) שמשכ"כ הרמ"א כל ימיה הוא לאו דוקא אלא ר"ל שנתפך גדולת מהם, וז"ה"ה אם אכלה דברים האסורים כל ימיה משחרית לשחרית אפילו אכלה גיבתים דברים המותרים דינא הכי כדאיתא בש"ס ורש"י ותוס' שם. וע"י בהגר"א שם שפסק ג"כ ברמ"א שאף אם נתפטמה כל ימיה מאיסורי אכילה אסורה, והוכיח כן מהסוגיא דע"ז דף מט ע"א, אלא שדבר שכי"ז דוקא בגוונא שאכלה כל ימיה וכסוגיא בע"ז, אבל אכלה משחרית לשחרית אפילו אכלה משחרית שכל ימיה ככל זוז"ג. אולם דעת הש"ך שכל זהו דוקא כשנתפטמה מאיסורי הנאה ולא מאיסורי אכילה.

ובדעת הרמ"א שלא חילק בין איסור אכילה לאיסור הנאה, וכל שנתפטמה כל ימיה אפילו רק מאיסורי אכילה אסורה, הביא הש"ך משכ"כ בתורת טטאת (כלל סה דין י') בשם האיסור והיתר דלפ"י בהמה שניקה מחלב טטאת אסורה לא ינקו כל ימיה "אסור לכתחילה לקנות". והגוי כמו דקד"ל בסי' קמב סעיף יא דפרה שנתפטמה בכרשיני עבודת כוכבים מותרת דוקא בדיעבד משום זהו זהו גורם אבל לכתחילה אסור, וע"כ לכתחילה אסור לקנות אף בהמה שלא נתפטמה כל ימיה מאיסורי אכילה. וע"י בגליון מהרש"א שהביא מתשו' בית יעקב שפליק אף אם לא נתפטמה כל ימיה לכתחילה אסור לשחוט עד אחר מעת לעת שנתעכל המזון. וע"י בפמ"א שאף לש"ך שהתיר כשנתפטמה באיסורי אכילה, מ"מ לדעת האיסור והיתר אסור לכתחילה משום מראית העין שיאמרו זהו זהו גורם שרי לכתחילה, וכ"ש כל ימיה שיאמרו דאכול איסור, [אולם כתב הפמ"ג שכל המראית העין היו רק אם הוא דבר ידוע] ולדעת המרדכי מותר לכתחילה.

העולה לדינא: נתפטמה כל ימיה מאיסורי הנאה לכ"ע אסור, מלבד משיטת הפלתי (סי' ס' סק"א) שהתיר (מטעם שאף שבכך נמנע הנאה מאיסורי הנאה מ"מ הא הוי שלא כדרך הנאתו, ע"ש). נתפטמה כל ימיה מאיסורי אכילה לרמ"א ולגה"א אסור ולש"ך מותר. אכלה משחרית לשחרית (שעיקר דילתם מהם) אסור לכתחילה (וכפי שפירש הש"ך) דינו כנ"ל, ולגה"א בד"ז נסתפק התוס' בתמורה. ולענין לכתחילה, באיסורי הנאה אם נתפטמה מאיסור והיתר או אפילו מאיסור פ"א (ובתוך המעת לעת) אסור לכתחילה, ובאיסורי אכילה לרמ"א דינו כנ"ל, ולא"ה אסור לכתחילה משום מראית העין היכא שידוע שזה איסור, ולמרדכי מותר.

ובניד"ב בני החלב, הנה לענין מה שאוכלת איסורי שחזין אז אם היא אוכלת אף מאכלי היתר הוי זהו זהו גורם, ולרמ"א זהו אסור לכתחילה, ולא"ה"ה (שהובא בש"ך) אז אם ידוע שזה איסור (כמו שקורה בזמנינו שכמעט כל מאכל הבהמה הגדל בארץ הוא באיסור) נמי יש לאסור לכתחילה לקנות מהם, ולמרדכי הרי זה מותר. ואם היא אוכלת רק ממאכלי איסור, יש שרצו לומר שלבדי החלב גם הבהמה עצמה חשיב חלב גורם ותו חשיב זוז"ג ואף לרמ"א יהא שרי בדיעבד, אך רבינו הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמר בפשיטות דאסור, לפי שהבהמה עצמה כלל לא חשיב כגורם עצמי, וכדמוכח ברמ"א שאם הבהמה נתפטמה כל ימיה באיסור הר"י אסור, אף אם נתפטמה עצמה הוי נמי חד גורם, ובע"כ דבהמה עצמה אינה חשובה גורם דהיתרי, והטעם, יעני בספר דרוש משה (עמוד צ) ש"ס אות ג' כ"א (באיסור) שביאר שכיון שהזמין מקיים לבהמה ובלא זה אינה יכולה להיות לפיכך חשיב המזון לחד גורם, כמ"כ יש להוסיף דכיון דבכה"ג אסרין גם לבהמה א"כ החלב שיוצא מבהמה לא עדיפא מבהמה עצמו דחשיב איסור. ואם היא אוכלת אף דברים המותרים אך עיקר גדילתו מהאיסור, לש"ך (בדעת הרמ"א) אסור ולדעת אחרים הוי תלמי בספק של חוס'. ואם ליצירת החלב טיב באכילת האיסור לחד ובאכילת היתר לחד, לכא"ל לדעת הט"ו והפ"ח וכופ"ס ביו"ד סי' ס"ו פ"ו להחמיר בזה דלא חשיב ד"ז לזוז", ומקורם מתוס' בע"ז דף סח ע"ב ד"ה לר"ש, אך מדברי הגר"א (שהובא לעיל) בבאור דברי התוס' בתמורה שפילו בכה"ג שעיקר אכילתה מדברים אסורים חשיב זוז"ג, נראה דיש להקל בזה, (אמנם מ"מ לפני עור אינו שייך בביאור הקמן), ולדבריו צ"ל דמדינת אכילה שלעולם חשיב

¹ בבירור אצל המומחים שמענו כמה פרטים בהרכב מזון הפרות (שהיו לזה נפק"מ בהמשך) הפרות צורכות שני סוגי מזון, מרוכז - גרעינים וכוספא, וגס - שחת תחמיץ וקש, הגרעינים והכוספא במשך כל השנים הם יבוא מחו"ל כך שהשנה השביעית אינה מהווה שום שינוי להשגתם ולשימוש בהם, משא"כ המזון הגס מקורם בגידולי א"י. [ציון עוד, שגם במזון מרוכז יש צורך לברר שהם מיובל חו"ל, לפי שבמשך השנים ישנם זמנים שגרעיני החיטה לא מתקבלים לטחנות הקמח מפאת צימקם, ושולחים אותם להטחנות רחוקות לבעלי חיים, וכן היה במשיטות הקודמות כשנתנו הקמח לא הונו מוכנות לקלוט חיטה מתוצרת הארץ מגלל שנזרעות בשמיטה, ומכיון תערובת קלוט אותם, וכמובן שעורה, וכן סובין עלולים להיות בהם איסור ספיחין. - פורסם בקונטרס הליכות שדה שנת 186] כמיות המזון הגס היומיות הנצרכות לפרות החולבות הם 8 ק"ג ליום, כך יוצא שלכל שקית חלב נצרך לחלל שמיטה כ-20 ס"מ בא"י. [ציון עוד שפרות חולבות נצרכות יותר למזון מפרות היבשות, שפרות חולבות נצרכות 8 ק"ג מזון גס ליום, ופרות היבשות 6 ק"ג ליום, ולעגלות (גמלי אספד ע"י המלטה ראשונה) 3 ק"ג ליום]. עוד ראיתי כתוב בשם המומחים, שרוב מאכלה של הבהמה הנפצה הם ממה שגדל בא"י, באיסור, וכן יצור החלב עיקרו נעשה ע"י מאכלי האיסור, שהרי אם תאכל רק מאכלי היתר לא יצא חלב ואם תאכל רק איסור יצא חלב.

יום היארצייט – מרן הגאון רבי משה סקולבסקי זצ"ל ראש ישיבת תורת חסד בבריסק ומח"ס 'אמרי משה' ו'מלאכת יו"ט' נלב"ע י"ט טבת תרצ"א.

רבנו שליט"א למד בצעירותו בישיבת תורת חסד אצל רבו בעל 'האמרי משה', ונביא כאן מה שסיפר רבנו על רבו הנ"ל, ועל תקופת לימודו בישיבה שם.

ישיבת תורת חסד

ישיבת תורת חסד נוסדה ע"י מרן הבית הלוי זצ"ל. והגאון רבי שמחה זעליג ריגר זצ"ל היה מוסר שם שיעורים, ואחרי זמן בערך בשנת תרנ"ו, כשרבי שמחה זעליג היה טרוד בעניני הוראה של העיר, מינו את הגאון רבי משה סקולבסקי זצ"ל לכהן כראש הישיבה, וכיהן בישיבה עד יום פטירתו, ולימד את התלמידים תורה בטהרה.

ואמר רבנו שהאמרי משה היה יגע בתורה באופן מיוחד, והיה מעיין גדול מאוד. [א"ה וראה את המסופר עליו בהקדמה לספר ברכת הארץ].

הכניסה לישיבה

כשרבנו היה בן י"ב שנים יצא לו שם של עילוי בעיר מגוריו בריסק, ונכנס לישיבת 'תורת חסד' שבעיר (עדות הגר"ז אידלמן זצ"ל בספר רבי ועלעול עמ' 164) [וכמו שידוע שאמר רבי יצחק ניימן זל"ה מעיר בריסק, שבעת שהיה רבנו בגיל 12 יצא השם בבריסק, שצומח כאן חפץ חיים חדש].

ורבנו שליט"א סיפר שבבריסק בכיתות הגבוהות בת"ת היה כמו ישיבה קטנה, והיה שם מלמד בחידר בשם ר' יעקב שהיה כמעט עוור והיה ת"ח גדול מאוד, ולימד אותנו מסכת קידושין עד דף נ'.

ופעם הגיע האמרי משה לבחון אותנו בחיידר ושאל כמה שאלות ועניתי לו, ואח"כ כשהייתי צריך להיבחן לפני כניסתי לישיבה, אמר לי שכבר אינו צריך לבחון אותי מאחר שכבר בחן אותי בחיידר (צדיק כתמר יפרח עמ' תי"ח)

הבובה על המיטה

כשהזכירו לפני רבנו את אשר סיפר ישיש אחד שבעת שנכנס רבנו לישיבה קטנה, והיה צעיר לימים, והבחורים המובגרים רצו לבזותו והניחו בובה על מיטתו, וג' חדשים נשארה הבובה על המיטה, והבינו שרבנו לא הלך לישון על המיטה, והגיע לפני כמה שנים לבקש מחילה מרבנו [ראה באריכות בשנה א'] אמר רבנו שאינו זוכר דבר זה, רק זוכר שכשהתחיל את הישיבה קטנה למד בהתמדה גדולה מסכת יבמות, ומזמן ההוא זוכר את המסכת.

וציין עוד שבתחילה היה קשה לו, שבת"ת היו בני גילו, וכשנכנס לישיבה שם היו גדולים ממנו בכמה שנים [רובם היו בני 14-16] והאמרי משה עודד אותו לא להתייחס לזה וללמד בהתמדה גדולה. וע"כ עיקר עלייתו הרוחנית הוא חייב להאמרי משה.

הבר מצוה בבית האמרי משה

בעת שלמד רבנו אצל רבי משה נעשה בר מצוה, ולא עשו מסיבה לכבוד הבר מצוה, רק שבאותם ימים נפטרה חמותו של האמרי משה, לכן עשה מנין בשבת בביתו, וקרא שם בתורה וקיבל רבנו עליה. והאמרי משה אמר לו להסתכל באיזה ספר ולהכין דבר תורה על יבמות שלמדו באותה שעה בישיבה, ולכן שאל רבנו מהגרש"ז ריגר, את הספר של רבי איזיל חריף על הירושלמי ששם בסוף מודפסים חידושים על יבמות, ועל פי זה הכין את זה לדרשה, ואחרי התפילה אמר רבנו להאמרי משה את הדרשה, וסיים רבנו ואמר: זה היה כל הבר מצוה...

באותו זמן התפתח ויכוח מעניין בין הגאון רבי שמחה זליג הי"ד לבין ראש הישיבה רבי משה, אחרי שרבנו קרא את הפרשה בבר מצוה, שרבי שמחה זליג אמר שמכיון שלרבינו יש חוש לקרוא בתורה וקורה יפה ומדוקדק, ולכן כדאי, שיהיה בעל קורא וכך במשך הזמן ידע היטב את החמשה חומשי תורה, וכן כחמישים ההפטרות של ימות השנה, אך רבי משה טען שחבל על הזמן של רבנו שליט"א שישטרך להשקיע כדי להכין את הקריאה, ויחסר לו בלימוד גמ' רש"י ותוס' [ושאלו גם את מרן הגר"ז זצ"ל מה לעשות, ורבנו שליט"א לא זוכר מה ענה] ואמר רבנו שלמעשה לא למד לקרוא בתורה.

לאור הנרות

עוד סיפר רבינו שבעת למדו בתורת חסד לא היה עדיין תאורת חשמל, והיו לומדים לאור הנרות, וכל בחור היה מחזיק אצלו נר ולומד לאורו, והיה בחור מבוגר בשם יצחק בלושטיין [שהי' גם משיב בישיבה ועונה לשאלות לבחורים הצעירים] שהיה מונח לפניו ארגז עם נרות, וכל פעם כשהי' נגמר

הנר, היה פונים אליו לבקש נר חדש. ויצחק הנ"ל הי' קורא גמ' רש"י תוס' ולא היה מפסיק באמצע ענין, ומספר רבינו שפעם אחת כשבא לבקש ממנו נר, היה באמצע לקרוא תוס' ארוך מאד [ביבמות י, א] והיה צריך להמתין עד שיסיים את התוס'. – כך היה הלימוד אז.

כמו כן מספר רבינו, שבליל ט"ו באב היו מוסיפין בסדר הישיבה עוד רבע שעה לימוד, לקיים מה שאחז"ל (תענית לא, א) להוסיף בלימוד.

[ולא הי' נהוג בישיבה חופשת בין הזמנים, אלא במשך חדשי הקיץ החמים, היו יוצאים מפעם לפעם בחורים בודדים שהיו צריכים מנוחה, למקומות קיט להינפש, ומדגיש רבינו "שהישיבה תמיד המשיכה" ולא בטל בית המדרש אפילו יום אחד!].

פטירת האמרי משה

סיפר רבנו: שכשנפטר רבי משה זצ"ל [קרוב לגיל 70] מאירוע מוחי רח"ל, ובתקופה ההיא כבר למד רבנו בקוברין, והיו שם עשרה בחורים מבריסק, [אני הייתי הצעיר שביניהם] ונסעו כולם ללוויה, והי' שלג גדול והיו צריכים ליסוע עם 'שְׁלִיטֶן' – מגלשת שלג, ויצאו מקוברין בשעה תשע בבוקר והגיעו ללוויה בשעה שבע בערב, וכבר היה אחרי הקבורה, והספיד אז הגאון רבי אברהם יצחק גרשונוביץ זצ"ל "הזאבינקר רב".

קריאת שם בנו על שמו

רבנו קרא לבנו הגדול הגר"ר "משה" על שם רבו האמרי משה, ואמר שמכיון שנפטר בלי זש"ק, ואין מי שיקרא על שמו לכן קורא על שמו, עוד לפני שקרא על שם הוריו הי"ד.

ומשתדל רבנו שליט"א לעבור לפני העמוד ביום היארציהיט של האמרי משה זצ"ל.

ורגיל היה רבנו לתת 'למתנות בר מצוה' את ספרו של רבו 'מלאכת יו"ט על מסכת ביצה' [וסיפר רבנו שבזמנו אחרי פטירת האמרי משה היו שסברו שלא כדאי להוציא את ספרו 'מלאכת יו"ט', כיון שזה נכתב קודם שקיבל תורת מרן הגר"ח מבריסק, אמנם אשתו האלמנה הפצירה להוציא את זה מפני שלא הניח זש"ק, והוציאו את זה, והיה לתועלת גדולה].

רבי יהודה לייב מאשבוים

הנה בעת שכותבים על בעל האמרי משה, מן הראוי להזכיר את אחד מגדולי תלמידיו, העילוי רבי יהודה לייב מאשבוים הי"ד שנהרג בשואה ולא נודע יום פטירתו, והוא חיבר ספר לעילוי נשמת רבו האמרי משה בשם 'ברכת הארץ' על עניני שתי הלחם והעומר, וראה שם בתחילת הספר את גדולתו העצומה [ובעידנא חדא הזכיר רבנו שליט"א שבבריסק היו שלשה עילויים, ואחד מהם הוא רבי יהודה לייב זצ"ל שהיה נחשב לעילוי הגדול ביותר בעולם הישיבות דאז, ואחרי פטירת האמרי משה רצו הבחורים למנותו לראש הישיבה במקומו, אבל מכיון שהיה עדיין בחור לא יכלו למנותו לזה].

ובשנת תשס"ט הוציאו ספר זה מחדש, עם הסכמת רבנו [ורבנו שליט"א סייע רבות בהוצאת הספר. וראה עוד מכתבי הגר"צ ר' לרבנו שהבאנו בפרשת שמות שנה א'].
והראה רבנו את אשר כתב מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל עליו: המע"כ הרב הגאון הנעלה החריף ובקי מעיין ומחדש גדול מו"ה יהודה לייב מאשבוים נ"י. שלום וברכה, בהוקרה רבה יקרת קונטרס המצוין ברכת הארץ קבלתי במועדו, ומרוב טרדתי נתאחרה תשובתי והנה עברתי על כמה ענינים מקונטרסו וראיתי שדבריו הם עמוקים וישרים בהצטיינות רבה, ומאד נהנתי מדרכו ואופן חידושו, ויהא רעוא שילך בדרכו דרך הקודש לעתיד ויתעלה למעלה ראש, ויהי בעז"ה לאחד מגאוני ישראל אשר בהם יתפאר.

המשגיח בישיבה

סיפר רבנו שהמשגיח בישיבה היה הגה"צ ר' אברהם יעקב גורדון זצ"ל - הי"ד והגיע לישיבה בערך בשנת תרפ"ה – ולפני כן היה רב בעיירה פלונסק, והיה ת"ח גדול והיה בוחן את הבחורים בביתו, וזכרוננו שהלכתי אליו עם עוד בחור ביום ו' להיבחן על מסכת גיטין [וראה בגליון פר' נח תשע"ד, ובפרשת משפטים תשע"ד שהבאנו דברים שאמר רבנו בשם המשגיח] (צדיק כתמר יפרח תי"ח)

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום שלום זצ"ל ראש כולל 'שערי יוסף' נלב"ע כ"ג טבת תשנ"ח

הגר"ש היה תלמיד אהוב ביותר לרבנו מרן הגרא"מ שך זצ"ל, ולאחר שנחלש מרן זצ"ל קיבל ע"ע הנהגת מרן רבנו שליט"א, ורבנו שליט"א הפליא על הגר"ש שהוא נכנע לגדולי ישראל ומהיחידים שעושה מעשיו לש"ש תנצב"ה